

1567 en 1573 en als een meedogenloze en bloedige tiran de beeldvorming inging en zo ook het beeld van zijn opvolgers beïnvloedde. Naast pamfletten analyseert de auteur hier ook een aantal spotprenten. Na de *Apologie* van Willem van Oranje werd in de jaren tachtig koning Filips II eveneens het voorwerp van uitsluitend negatieve beeldvorming.

Gebeurtenissen uit het begin van de Opstand toen de Spanjaarden een duidelijk militair overwicht hadden en de burgerbevolking te lijden had onder hun gewelddadig optreden in de eerste jaren van de Opstand, zijn het meest bepalend geweest voor de beeldvorming van de Spaanse soldaat. De toon van de pamfletten werd neutraler in de jaren negentig, als de opstandelingen zelf over een goed georganiseerd leger beschikten en liever wilden winnen van een waardige tegenstander.

Het laatste hoofdstuk is gewijd aan 'De Spaanse overheerser'. Hierin toont de auteur aan hoe de pamflettisten het optreden van Filips II in de Nederlanden in een internationale politieke context situeerden. De koning werd het streven naar wereldheerschappij aangewreven. Ook de wreedheid tegenover de Indianen kwam aan bod. Vooral Marnix van Sint-Aldegonde leverde aan deze propaganda een bijdrage. In zijn slotbeschouwing bespreekt de auteur verschillende pistes voor verder onderzoek. Hij wijst er terecht op dat Spaanse onderzoekers weinig toegang hebben tot primaire bronnen in verband met de Opstand in het Nederlands en dat het daarom zinvol zou zijn deze studie in het Spaans te vertalen. Een vertaling zou zeker nuttig zijn omdat het een geïnteresseerd Spaans publiek in staat zou stellen een concreet en wetenschappelijk onderbouwd beeld te krijgen van de negatieve stereotypering die in het verleden over Spanje bestond.

Lieve Behiels, KU Leuven

Karwan Fatah-Black, *Eigendomsstrijd. De geschiedenis van slavernij en emancipatie in Suriname* (Amsterdam: Ambo/Anthos, 2018). 224 p. ISBN 9789026339318.

DOI: 10.18352/tseg.1100

In deze rijke studie van de Leidse historicus Karwan Fatah-Black claimt de auteur terecht dat de meeste onderzoeken naar slavernij in Suriname zich tot nu toe hebben gericht op plantageslavernij, slavenhandel en marronage (de vrijheidsstrijd van mensen die uit de slavernij naar de bossen waren gevlucht en van daaruit de slavenkolonie bevochten). Ontwikkelingen in de hoofdstad Paramaribo, of die van de vrije niet-witte bewoners hebben nog heel weinig aandacht gekregen van historici. Dit toegankelijke geschreven boek vult die leemte, gebaseerd op een grote

hoeveelheid testamenten, schenkingen, inventarissen en andere, vooral notariële bronnen. Fatah-Black beschrijft het proces waarin Afro-Surinamers, door zich min of meer aan te passen aan de kolonisator, op verschillende manieren hun vrijheid verkregen, hoe ze vervolgens een stuk grond in de stad probeerden te verwerven, daarop een huis konden bouwen en een nieuw leven voor zichzelf en hun nakomelingen creëerden. Het is naar zijn mening het succes van deze minder zichtbare, zelf-emanciperende groep dat de basis legde voor de Creoolse bevolking die het beeld van Paramaribo na de slavernij ging bepalen. Hoewel niet wordt uitgelegd waarom juist deze groep het imago van de stad domineerde, is het wel een intrigerend uitgangspunt.

Fatah-Black's reconstructie van de lange weg naar vrijheid begint op de plantage. Aan de hand van herkenbare mensen illustreert hij goed hoe paradoxaal en complex het slavernijsysteem in elkaar stak. Zo verhaalt hij over een witte slaveneigenaar die in de loop der jaren, na elkaar, twee slaafgemaakte vrouwen als concubine had. De eerste liet hij op een gegeven dag om een onbenullige ongehoorzaamheid doodgeselen. De andere kreeg daarentegen bij testament de vrijheid, samen met haar moeder en een jaarlijkse toelage van zestig gulden, terwijl hun twee in slavernij geboren dochters eveneens de vrijheid kregen, plus het niet onaardige bedrag van tweeduizend gulden, een halve plantage met woonhuis erop en tien slaafgemaakten om de grond te bewerken. Twee andere slavinnen werden weliswaar niet gemanumitteerd maar kregen met hun nakomelingen wel veertig gulden per jaar. De beide dochters moesten voor hun verdere opleiding naar Nederland reizen en trouwden later met bekende plantage-eigenaren. Hun kostje was daarmee gekocht, zodat zij en hun nakomelingen tot de koloniale elite gingen behoren. Fatah-Black bespreekt enkele van dit soort *rags-to-riches* geschiednissen. De verhalen tonen vooral dat er ventielen bestonden waardoor wat druk kon ontsnappen uit het op spanning staande systeem van rigide onderdrukking.

Na deze voorbeelden van zwarte vrouwen die hun seksualiteit inzetten om hun vrijheid en/of die van hun kinderen te 'kopen', verschuift de aandacht van het boek naar Paramaribo, via hoofdstukken over de levendige waterkant met zijn drukte van matrozen, marktlui, vrije en onvrije vluchtelingen, en criminelen; de Saramaccastraat met zijn kleine winkels, ambachtelijke werkplaatsen en (smokkel) kroegen; en vooral de buurt van *Frimangron* (Vrijmansland), waar percelen grond werden uitgegeven aan vrije zwarten. Deze structuur weerspiegelt de microhistorische benadering van Fatah-Black, wat hem voldoende ruimte geeft om de rijkdom aan materiaal te presenteren die hij wist te verzamelen. Het is daardoor een zeer welkom boek. De valkuil van deze aanpak is echter dat er daardoor misschien minder dan gehoopt plaats is voor analyse.

Een interessant geval betreft de oprichting in de jaren 1770 van een regiment van zwarte soldaten die de marrons moesten bestrijden en voor dit doel werden

vrijgekocht. Zwart inzetten tegen zwart leek een van de vele verdeel-en-heers instrumenten van het slavernijsysteem. Dit zwarte vrijkorps werd de *Redi Musu* genoemd, een verwijzing naar hun rode mutsen. Tot de dag van vandaag gebruiken Surinamers deze term voor een verrader of overloper. Fatah-Black betoogt echter dat wanneer slaafgemaakte mannen werden geselecteerd voor het zwarte militaire korps en getrouw hun Europese officieren dienden, dit feitelijk een actieve strategie voor de vrijheid was. Net als bij zwarte vrouwen die hun seksualiteit gebruikten op weg naar vrijheid, was er de paradoxale situatie dat de *Redi Musu* om zich los te maken van de slavernij ook moest breken met zijn verwanten en zijn cultuur – een vrijgemaakte moest christen worden – en, zegt Fatah-Black (zonder echt uit te leggen hoe), zelfs van de eigen huidskleur. Of deze breuk werkelijk zo radicaal was is evenwel niet zeker, ook omdat veel vrije mensen van kleur hun verwanten of geliefden op den duur juist vrijkochten. Bovendien, ondanks de kerstening zijn het vooral in buurten zoals *Frimangron* waar tot op heden een kenmerkende Afro-Surinaamse (volks)cultuur heeft overleefd. Maar daarnaar wordt helaas niet verwezen.

Geleidelijk veranderde Paramaribo van een witte koloniale stad met Afrikaanse slaafgemaakte bedienden en arbeiders in een gekleurde stad met een witte elite en een (hogere) middenklasse van kleur. En afgezien van de almaar groeiende groep slaven, werd het een thuis voor een groeiende groep zwarte en gekleurde ambachtsslui, gepensioneerde soldaten, landbouwers en een zeer gevarieerde groep scharrelaars. Door en via het onderwijs ontstond na de slavernij geleidelijk aan een soort lagere zwarte middenklasse. Het boek eindigt met een epiloog over een van de hoofdstraten van *Frimangron* en zijn de beroemdste bewoner, Anton de Kom. Geboren rond de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw, probeerde de Kom de koloniale meesters niet te behagen om meer vrijheid te krijgen binnen een racistisch koloniaal systeem. Integendeel, hij vocht tegen hen en werd een belangrijke arbeidsleider en communistisch activist. Zijn ouderlijk huis, nu vervallen, staat nog steeds in de Pontewerfstraat, die nu naar hem is hernoemd. Eens het kloppende hart van *Frimangron*, staat het als een icoon van de paradoxen van de slavernij.

Alex van Stipriaan, Erasmus Universiteit Rotterdam